

Muž, jehož vymazali z českého divadla

Vladimír Just se rozhodl rehabilitovat další osobnost českého divadla první republiky a protektorátu. Úspěšný dramatik a překladatel Miloš Hlávka byl krátce po své tragické smrti v roce 1945 označen za kolaboranta a z divadelní paměti léta systematicky vymazáván. Kniha **Miloš Hlávka – Světák nebo Kavalír Páně** přináší nejenom zasvěcenou studii věnovanou dramatikově tvorbě a postojům, ale také nabízí jeho hry, adaptace a vybrané stati.

JANA MACHALICKÁ

Miloš Hlávka (1907–1945), který se podílel na Frejkově pojetí básnického divadla, psal ve své době úspěšně hraná dramata a adaptace, věnoval se i divadelní kritice a esejistice, přestal být po své smrti uváděn i jakkoliv zmiňován. Nenajdeme ho ani v impozantních čtyřdílných „akademických“ Dějinách českého divadla – zmínky o něm jsou zde zcela nepřípadné, například figuruje v seznamu těch, kteří byli donuceni vyslovovat se v kolaborantských anketách, například v Árijském boji.

„Špatný vliv“ německé manželky

Hlávku po dlouhých letech cíleného zapominání znovuobjevil Vladimír Just a pečlivě odhaluje původ nesmyslně negativní pověsti, která úspěšného dramatika obestřela hned po skončení války. Absurdně k ní přispěla i jeho smrt: sedmatřicetiletý Hlávka byl během Pražského povstání postřelen na ulici pravděpodobně německým ostřelovačem, ale přesto se dlouho udržoval mýtus, že jako kolaborant spáchal sebevraždu či že byl zabít na barikádách, kde se snažil odčinit spolupráci s okupanty.

Mladému šéfu činohry Národního divadla se rovněž vytýkalo, že se oženil s „Němkyní“, ovšem jeho žena Irmgard Otte byla tanečnice Osvozeného divadla, Divadla Dada, Moderního studia a Taneční skupiny Jarmily Kröschlové, své děti vychovávala česky a posílala je do českých škol, což protektorátním úřadům hodně vadilo, a

Ve Vídni v roce 1936. Miloš Hlávka (vlevo) se společně s kritikem Josefem Trágerem zúčastnil Mezinárodního divadelního sjezdu.

REPRO LN

Irmgard také proto vyšetřovalo gestapo. Just líčí, že týden po Hlávkově smrti vyšel vysloveně denunciantský nekrolog v deníku Dnes, kde se mimo jiné ohřívala polívka o negativním vlivu německé manželky. Podle všeho se zřejmě jako správný vlastenec měl se svou německou ženou za války rozvést. Člověka okamžitě napadne, že takové postoje se příliš nelišily od nacistických praktik vůči tzv. smíšeným manželstvím. Hlávka byl vzápětí posmrtně vyloučen i ze Syndikátu českých spisovatelů. V roce 1947 sice rodina obdržela doklad o Hlávkově bezúhonném chování za okupace, ale o takový detail se už pochopitelně nikdo nezajímal. Just podobně jako již v knize o Vlastu Burianovi hledá souvislosti a poukazuje na paradoxy poválečné reality, mnoha lidem, „ač měli hodně žluté okupační máslo na hlavě“, prošlo všechno, zatímco jiní, jejichž viny byly skutečně podivné, čelili hrůzným obviněním. Hlávka se také netajil svým kritickým vztahem k bolševismu, což pochopitel-

ně mohlo sehrát svou roli i jeho vytěšňování po roce 1948. Autor si také všimá, jak mají polopravdy a lži o Hlávkově tuhé život a přebírali je renomovaní badatelé i povrchní kompilátoři. Čestnou výjimkou byl snad jen Josef Tráger. Za nejzávažnější považuje to, že byl Hlávka v tomto rámci zbavován svého autorství. Například se to týká *Benátské maskarady*, což je svébytná autorská adaptace Goldoniho *Lháře*, která se úspěšně uváděla až do konce války, aniž by byl Hlávkův výrazný autorský vklad zpochybněl. Tuto originální goldoniádu poprvé nastudoval v Národním divadle Jiří Frejka v roce 1941 s Ladislavem Peškem (Oktavio) a Eduardem Kohoutem (Leliem), pak také třeba v Městském divadle v Plzni Alfred Radok (1943).

Miloš Hlávka se nejdříve pustil do studia práv, které ale opustil a nakonec vystudoval na Filozofické fakultě Karlovy univerzity dějiny moderních literatur a romanistiku. Od dob studií jej přitahovalo divadlo, to nakonec bylo jeho hlav-

ním zájmem a profesí. Pohyboval se v prostředí meziválečné avantgardy, koncem dvacátých let byl členem voicebandu E. F. Buriana a působil v Divadle Dada a Moderním studiu, kam ho přitáhl Jiří Frejka. Po studiích pracoval jak redaktor, věnoval se překládání pro prestižní nakladatelství Melantrich a Aventinum, kde posléze rovněž působil. Od sezony 1939/40 se stal lektorem činohry ND, později dramaturgem a od dubna 1944 byl zastupujícím šéfem. Kromě divadelních her psal kritiky, eseje, básně a povídky, publikoval například v Lidových novinách, Literárních novinách, v Rozpravách Aventina, a překládal – z francouzštiny, italštiny a němčiny, jeho překlady byly často i přebásněním, jako například Kleistův *Princ Homburský*.

Vladimír Just knihu člení do tří oddílů, první část je výše zmíněná studie, v druhém oddíle jsou zařazeny Hlávkovy avantgardní a experimentující skče, hry a adaptace a třetí část tvoří jeho di-

vadelní kritiky a úvahy. A konečně nechybí ani výběrová bibliografie.

Panama – aktuální drama o korupci

Dramatické texty Just opatřil komentáři, které je vřazují do kontextu, osvětlují jejich náměty a všimají si i jejich nastudování. Výběr je poskládan s ohledem na to, aby se předvedla celá úctyhodná šíře Hlávkovy tvorby. Miniatury jako *Vysoké učení politické* a *Rodinné poměry hudebních nástrojů* poslouží spíš jako půvabné ukázky dobové tvorby, ale třeba hra *Panama* o korupčních skandálech kolem výstavby panamských kruhů přelaplu, který byl otevřen před sto lety, je výtečná a aktuální. Just také dokládá, že Hlávka ve hře sledoval nadčasové a metaforické vylodění krachu jedné bohulibé myšlenky, neméně zajímavé bylo vylíčení médií jako součásti boje o moc a finanční prostředky. Hru v Národním divadle nastudoval Jiří Frejka ve výpravě

Františka Tichého. V knize najdeme také komedii *Světáci*, za kterou Hlávka dostal cenu Melantrichu, a pak dva texty z nedokončené trilogie *Kavalír Páně* a *Rozbité varhany*. První text Just považuje za nejlepší dramatikův opus, vidí jej jako příznavý hold baroku a oceňuje to, jak Hlávka zachází s protiklady – proti kypícímu životu staví všudypřítomnou smrt.

Just se ve studii skutečně snaží udržet objektivní tón („nechci upadnout do opačného extrému a z protiargumentů uhníst bělostný sádrový pomník“) a poctivě skládá obraz osobnosti tvůrčí, a tudíž rozporuplné. Sem patří i rozjímání nad motivem smrti v mladém věku, která dramatika zjevně excitovala a v jeho hrách je stále přítomná. Just se snaží se rozumně vysvětlit jak Frejkovy, tak Hlávkovy více než k okupační moci loajální články jako zoufale obranné gesto a zásadně odmítá, že by mohlo jít o nějaký ideologický příklon k nacismu či snad kolaboraci. Oba tvůrci především usilovali o udržení programu velkého poetického divadla, což se jim navzdory okolnostem, jak Just dokládá, podařilo. V této souvislosti je velmi zajímavá pasáž o prvním uvedení Kleistova dramatu *Princ Homburský* u nás, které se konalo v Národním divadle. Hlávka byl autorem přebásnění i dramaturgem inscenace, kterou režíroval Karel Dostal. Just připomíná, že byl jako překladatel opět vytěsňován a Dostalova inscenace v hlavní roli s Karlem Högerem v dobových kritikách kladně hodnocená byla posléze interpretovaná jako nezdar. Ve spojení s Hlávkou se to otevírají další konotace: je zřejmé, že drama viděl jako generační konflikt. Stejně tak uvedení nebylo žádnou úlibůvou nacismu, autor zde doplňuje, že podobně tak učinil o devět let později Jean Vilar ve své slavné inscenaci s Gérardem Philipem v TNP.

Předčasně zemřelý a z českého divadla nespravedlivě vyobcovaný Miloš Hlávka se pod tíhou faktů mění v tragickou postavu, která zatím nedostala šanci na obhajobu. Justův pokus o rehabilitaci je ale více než přesvědčivě argumentovaný a znovu připomíná, jak je dobré vyvarovat se černobílých soudů a jak je také nutné vidět věci v dobových souvislostech.

Vladimír Just: Miloš Hlávka – Světák nebo Kavalír Páně
Praha, Akropolis 2013, 532 stran

Ozvěny Letní filmové školy v Praze

PRAHA Výběr toho nejlepšího z programu 40. ročníku Letní filmové školy v Uherském Hradišti (LFŠ) se bude promítat v pražském kině Aero a v brněnské Scale.

Milovníci filmu se mohou každý večer až do 8. srpna vypravít na projekci snímků, které byly uvedeny na letošní LFŠ. Vstupenky za 110 korun koupíte v předprodeji na pokladnách nebo na webech kin. Na programu bude například drama klasika španělské kinematografie, Oscara Sauery *Ach, Carmelo!* nebo tarantinovská jízda noční Budapešti, nazvaná *Boží šichta*.

Na letošním festivalu se promítaly nejen současné filmy, ale také snímky z počátku 20. století, kdy svět filmu ještě neznal zvukový záznam. Na jubilejním ročníku festivalu byly předány výroční ceny, které osobně převzal režisér Peter Greenaway, herec Josef Somr a bývalý předseda Asociace českých filmových klubů Jan Kastner. kul

Lysistrata čili v antice jako dnes

LUBOŠ MAREČEK

Dvojici antických her spojila dohromady v jediném večeru nadepsaném *Lysistrata/Aiás* brněnská Mahenova činohra. Inscenace režiséra Martina Čičváka ovšem servíruje oba kusy v obráceném pořadí, než jak je řadí v názvu. Aristofanovu komediálnímu kusu o neohrožené Aténě Lysistratě, která svoje družky přesvědčí k sexuálnímu bojkotu manželů, aby zastavila nekonečnou peloponéskou válku, předchází titul tragický. Sofoklův *Aiás* nahlíží jinou válku a z jiného úhlu. Příběh bojovníka od Tróje a řeckého reka Aianta, kterého Pallas Athéna stihne šílenstvím, vypráví o pomatenci, který namísto vojska pobije stádo ovcí a koz. Druhdy neohrožený hrdina posléze nahlédne svůj omyl, propadne hanbě a prodobne se mečem.

Nezvyklé dramaturgické řešení (*Aiás* se u nás za posledních sto let ani nehrál) ponejvíce funguje jako pomyslná historická rukověť k příběhu *Lysistraty*, která je tady Aiantovou manželkou a posléze i proti

válce logicky zatvrzelou vdovou. Smutná ouvertura k veselé taškařici o sexuální stávce zároveň odhaluje absurditu, krutost a nesmyslnost války. *Aiás* je tedy pandámem, ale i přemostěním k veselejší části inscenace, z níž se tak stává tragikomická fraška. Tato válka musí skončit, křičí Lysistrata poté, co před jejíma očima umírá hyperrealisticky zakrvácený *Aiás*.

Odhalena a pomalovaná poprsí

Vedle tohoto zajímavého divadelního konstrukturu má poslední inscenace Mahenovy činohry několik jiných devíz, ale i jistá manka. K plusům jistě patří autorský vklad a slovník Romana Sikory. Autor do *Lysistraty* připsal několik epizodních i hlavních ženských postav, vše se odehrává toliko před bránami Tróje a zcela v duchu antických veseloher se lze dočkat štíplavého i sofistikovaného humoru. Inscenace je dále povedená režijně, výtvarně i herecky. Čičvák nejprve vystaví tklivý prolog, aby posléze rozehrál lechtivou frašku, z níž však vedle pikantní zábavy

Revoltující dámy FOTO ND BRNO

vztlíná také bezmála současný genderový diskurz na téma vztahů mužů a žen. A nejde jen o nadčasový zápas pohlaví či doušku z antické mytologie, inscenátorům až mrazivě nahrála současnost: rusko-ukrajinský konflikt a hnutí *Femen*, které ženskou sexualitu proměnilo v prostředek politického boje. Patří sem i ukrajinské prostitutky bojkotující Moskaly, tedy hanlivě přezdívané Rusy – to vše

jsou *Lysistraty* dnešních dnů. I proto z této švandy místy tak trochu mrazí a zřejmě i proto Čičvák přesvědčil zúčastněné dámy, aby šly do této herecké bitvy nahoře bez a svá obnažená poprsí si nechaly pomalovat výkřiky a citáty agitujícími za jedinou věc – Stačilo!

Čičvák bizarní vzpouru rozehrál jako legrační dostaveníčko černých sicilských vdov. A všechny zúčastněné (nejen *Lysistrata*) jimi přece tak trochu jsou: jejich muži jsou dlouho pryč a nad každým ve válce vlastně visí stín smrti. Ženy svou revoltu nakonec nedemonstrují jenom nahými řadry, sešikují se v rockovou kapelu a z jeviště se line živá hudba. Herecky inscenaci drží Tereza Groszmannová jako *Lysistrata*, která se nespolehla jen na svoji zažitou polohu hubaté štětky, ale její finální monolog je citlivou a účinnou advokací ženskosti, pacifismu a korunou večera. Také její kolegyně Jana Štvrtecká, Klára Apolenářová, Eva Novotná, Magdaléna Tkačiková i Lucie Schneiderová zábavně předvádějí různé fazety manželek. Za děj i vyznění retardující část bezmála tří-

hodinového večera lze označit méně vydařenou finální mužskou scénou, v níž se udatní rekové noří z bazény v orchestřišti, které je vyplněno spoustou barevných míčků. Tito válečníci jsou nazí, vedou nekonečné dialogy (díky okolnostem pochopitelně bez větší herecké akce), aby nakonec do publika ukázali nahé zadnice a jako samečci na ně pomyslně dostali. Je to dlouhé a není to vtipné.

Tak či tak je ale brněnská *Lysistrata/Aiás* ukázkou důmyslné textové, dramaturgické, režijní i herecké práce s antikou. Je ukázkou moderního divadla, které se neschovává jen za sexisticky dráždivou frašku, ale má svoje téma. V neposlední řadě je tento titul ziskem poněkud stagnující Mahenovy činohry, který na velkém jevišti už několik sezon opravdu velmi potřebovala.

Aristofanés, Sofoklés, Roman Sikora: Lysistrata
Režie: Martin Čičvák
Scéna: Tom Ciller
ND Brno, premiéra 20. 6.

Autor je divadelní publicista